

Do wykorzystania na lekcjach:
plastyki, geografii, matematyki.

Tryptyk plastyczny

Barbara Zielińska-Jankowska

Główne cele i zadania

- wykształcenie umiejętności orientacji w terenie
- tworzenie plastycznego modelu rzeczywistej przestrzeni z wykorzystaniem zdjęć lotniczych, map i planów
- rozwijanie umiejętności patrzenia, widzenia, zapamiętywania i odtwarzania rzeczywistości
- rozwijanie własnej odrębności i indywidualności
- znalezienie własnych form plastycznej wypowiedzi
- nabywanie sprawności syntetycznego myślenia, wyrażania zjawisk, sytuacji i cech obiektów sprowadzonych do postaci znaków graficznych

Środki dydaktyczne

- obrazy lotnicze z *Tryptyku Warszawskiego* (te, na których można umiejscowić daną szkołę)
- materiały elektroniczne: fotomapa Warszawy (www.samper.pl – ortofotomapa 2001 – Obrazowa Baza Danych Varsovia.pl)
- aktualny plan Warszawy (lub jego kserokopia)
- plan dzielnicy lub okolicy przynależnej dla danej szkoły.

Środki plastyczne

- kartki papieru A3 (lub A4)
- materiały plastyczne – ołówki, kredki, flamastry, farby itp.
- zdjęcia, notatki
- inne elementy do doklejania (collage).

Metody i formy pracy

- rozmowa, dyskusja, pogadanka
- praca indywidualna.

Przebieg zajęć

Wprowadzenie

Wstępem do zajęć jest rozmowa na temat: Formy zapisu własnych spostrzeżeń i doznań dotyczących:

- przestrzeni wokół nas, w tym:
 - a) rzeczywistych obiektów w naszym otoczeniu
 - b) relacji między nimi
 - c) przestrzeni rzeczywistej: naszej obecności w tej przestrzeni i szlaków, którymi się w niej przemieszczamy
- przestrzeni subiektywnej istniejącej w nas, w tym:
 - a) spotkań, rozmów, zabaw
 - b) przeżyć, nastrojów, emocji
 - c) słów, wypowiedzi, myśli.

Zachęć uczniów do sklasyfikowania form takich „zapisów”:

- wypowiedzi, wywiady – forma werbalna (słowna)
- listy, pamiętniki, wspomnienia – forma werbalna (pisemna)
- szkice, rysunki, notatki plastyczne – forma wizualna (plastyczna)
- zdjęcia – forma wizualna („techniczna”).

Zaproponuj uczniom wybranie formy wizualnej (plastycznej i/lub technicznej).

Uczeń powinien znaleźć swoją metodę, swój klucz do wizualnego przekazu:

- typowych miejsc, w których przebywa i/lub które zauważa/obserwuje w ciągu dnia
- typowych działań lub spotkań w ciągu dnia (od rana do wieczora)
- poszczególnych (wybranych) godzin lub pór dnia
- dodatkowo – luźnych skojarzeń w formie plastycznych notatek lub zapisków
- powiązań z realną przestrzenią dostrzeżonych miejsc, obiektów i zdarzeń, albo informacji nabytych na lekcjach
- innych propozycji.

Analiza materiału

Poinformuj uczniów, że własne miejsce zamieszkania i szkolny budynek będą punktami odniesienia w wykonywanym przez nich zadaniu.

Zadanie może być realizowane bezpośrednio na ortofotomapie Warszawy (www.samper.pl) lub zdjęciach z *Tryptyku Warszawskiego* udostępnionych w formie elektronicznej. Jeżeli nie jest możliwa praca z komputerem – indywidualna (lub najwyżej w dwuosobowych grupach), przygotuj i rozdaj uczniom:

- kopię zdjęcia/zdjęć z *Tryptyku Warszawskiego*, na którym można odnaleźć szkolny budynek
- kopię obrazu z ekranu monitora z wybranym fragmentem ortofotomapy Warszawy w odpowiednio dobranej skali
- plan Warszawy (lub jego kserokopię)
- kserokopię fragmentu dzielnicy z planu Warszawy, na którym znajduje się szkolny budynek
- uczniowie mogą sami wyszukać w albumach *Tryptyku Warszawskiego* odpowiednie zdjęcia. Mogą również sami (lub poprzez nauczyciela) skontaktować się z autorem, by uzyskać indywidualnie potrzebne materiały.

Działania uczniów

- Poleć, by uczniowie zapoznali się z dostarczonymi materiałami i odnaleźli
- miejsce własnego miejsca zamieszkania na ortofotomapie (planie) Warszawy
 - miejsce szkoły na ortofotomapie (planie) Warszawy
 - miejsce szkoły na fragmencie dzielnicy z planu Warszawy
 - miejsce szkoły na zdjęciu/zdjęciach z *Tryptyku Warszawskiego*.

PRACA UCZNIĄ

CZĘŚĆ I (lekcja pierwsza)

ODWZOROWYWANIE PROPORCJI PRZESTRZENI

Zadaniem tej części (lekcji) jest samodzielne narysowanie i zweryfikowanie schematu odwzorowującego przestrzeń na odcinku dom – szkoła. Zadanie to może być poprowadzone nie tylko w ramach lekcji plastyki, ale również geografii i matematyki. Uczeń rysuje schemat trasy dom – szkoła (lub przebieg innej trasy o bardziej złożonym stopniu skomplikowania przestrzennego), wyłącznie na podstawie własnych obserwacji naziemnych podczas pokonywania danej trasy. Nie korzysta z jakichkolwiek gotowych planów, map i zdjęć lotniczych. Długości odcinków może wymierzać w dowolnych jednostkach (np. krokami, liczbą minut równego marszu potrzebną na pokonanie danego odcinka itp.) – istotne są uzyskane wzajemne proporcje między odcinkami, a nie skala. ► **geografia**

Jeśli zajęcia odbywają się na lekcjach plastyki, zwróć uwagę na istotność odwzorowywania proporcji. Podaj przykłady z malarstwa i rzeźby, które odwzorowując w całości dostrzegamy i obejmujemy jednym spojrzeniem. Zadanie plastyczne realizowane podczas tych zajęć jest trudniejsze, ponieważ angażuje pamięć przestrzenną, a ostateczny rysunek jest sumą niezależnych wątków. ► **plastyka**

Zapoznaj uczniów z wnioskowaniem syntetycznym, którego wyjaśnienie jest zawarte w artykule *Szuka syntezy (Oblicze Sawy, s. 4)*.

Na opracowany schemat uczniowie nanoszą najważniejsze ich zdaniem elementy. Mogą to być obiekty fizyczne lub administracyjne, np. dom lub pasmo budynków, kościół, centrum handlowe, przystanek, muzeum, jak również dodane do nich subiektywne wrażenia: np. niebezpieczne skrzyżowanie, dobra kawiarnia, ciekawy klub.

Dopiero na tym etapie uczniowie porównują schemat powstały na podstawie własnych obserwacji naziemnych z opracowanym fotogrametrycznie planem miasta lub fotomapą. Jakie są różnice w obu rysunkach? Obliczają skalę dla swojego schematu (lub skale dla poszczególnych jego fragmentów, ponieważ schemat uczniowski może być daleki od stałych proporcji) i wyliczają rozkład różnic proporcji w obrębie rysunku jednego ucznia lub grupy uczniów. ► **matematyka**

Opracowany samodzielnie i zweryfikowany geograficznie schemat odwzorowujący przestrzeń na odcinku dom – szkoła staje się podstawą do dalszych prac plastycznych.

Oryginalny (i ewentualnie zweryfikowany) schemat w pierwotnej wersji może być zachowany jako materiał źródłowy, a dalsze prace mogą być prowadzone na kopiach: kserokopiach lub rysunkach własnych będących kopią pierwotnego. Samodzielne przerysowywanie i kopiowanie schematów utrwala umiejętność i sprawność niezbędną w rysowaniu.

Zadania uzupełniające dla uczniów:

1. Na pierwszej kartce A3, posiłkując się zdjęciami lotniczymi lub wykonanym poprzednio schematem narysuj odręcznie lub zaznacz schematycznie (w jakikolwiek plastyczny sposób) miejsce domu i szkoły.

2. Zaznacz na swojej drodze (w jakikolwiek plastyczny sposób) najbardziej charakterystyczne dla ciebie miejsca – np. skrzyżowanie ulic, przystanek autobusowy, interesujący budynek, rosnące drzewo, latarnię itp. – mogą to być skojarzenia bardzo indywidualne i nietypowe. Obiekty te – trwałe w przestrzeni – wyznaczają przestrzeń geograficzną.

4. Na osobnej pustej kartce A3 narysuj odręcznie (lub wklej zdjęcie) szkic budynku, w którym mieszkasz.

5. Dorysuj, zaznacz lub dopisz na tej kartce, najważniejsze wg ciebie, elementy najbliższego otoczenia (np. okno twojego pokoju, budynek obok, miejsce spotkań z kolegami itp.).

6. Na kolejnej, trzeciej kartce A3 narysuj schematycznie budynek twojej szkoły lub wklej jego zdjęcie.

7. Dorysuj, zaznacz lub dopisz na tej kartce najważniejsze wg ciebie elementy budynku szkoły lub najbliższego otoczenia (np. boisko, stojące drzewo, okno twojej klasy, itp.).

Narysowane schematy wraz z zaznaczonymi na nich stałymi w przestrzeni obiektami wyznaczają przestrzeń geograficzną. Ta przestrzeń jest podstawą dla dalszych prac plastycznych. Zadaniem uczniów będzie stworzyć pamiętnik wydarzeń i odczuć powiązanych z przestrzenią wyrażoną (skomponowaną, zobrazowaną) własnym planem.

CZĘŚĆ II (lekcja druga)

PAMIĘTNIK

Poleć, by przed lekcją uczniowie, po twoim wprowadzeniu, wybrali jeden dowolny „szkolny” dzień z ostatniego tygodnia (od poniedziałku do piątku).

Zadanie 1: rano w domu

Na kartce A3 narysuj odręcznie lub zaznacz schematycznie (ołówkami, kredkami, flamastrami) ważne według ciebie czynności, którymi się zajmowałeś lub sytuacje z udziałem członków rodziny, w których uczestniczyłeś w domu (np. wspólne śniadanie, pakowanie plecaka itp.).

Możesz dołączyć odręczne zapiski lub dokleić jakiś element.

Zadanie 2: z domu do szkoły

Na jednej lub kilku kartkach A3 narysuj odręcznie (ołówkami, kredkami, flamastrami) zaobserwowane sytuacje lub rzeczy, mniej lub bardziej ważne, które zauważyłeś lub w których uczestniczyłeś w trakcie drogi do szkoły (np. stojący człowiek na przystanku, biegnący pies, samochód na chodniku, spotkanie z kolegą przed szkołą itp.).

Możesz dołączyć odręczne zapiski lub dokleić element.

Zadanie 3: w szkole

Na jednej lub kilku kartkach A3 narysuj odręcznie ważne dla ciebie sytuacje, w których uczestniczyłeś lub które zauważyłeś w szkole (np. rozmowa na korytarzu, zajęcia z w-f, nudna lub ciekawa lekcja itp.).

Możesz dołączyć odręczne zapiski lub dokleić element. Wszystkie te miejsca muszą być identyfikowane (zaznaczane) w treści zdjęć lotniczych będących wyobrażeniem przestrzeni.

Zadanie 4: ze szkoły do domu

Na jednej lub kilku kartkach A3 narysuj odręcznie ważne dla ciebie sytuacje, w których uczestniczyłeś lub które zauważyłeś po wyjściu ze szkoły (np. seans w kinie, spotkanie u znajomego, uprawianie hobby, robienie zakupów itp.).

Możesz dołączyć odręczne zapiski lub dokleić element.

Zadanie 5: wieczorem w domu

Na jednej lub kilku kartkach A3 narysuj odręcznie (ołówkami, kredkami, flamastrami) ważne według ciebie czynności, którymi się zajmowałeś lub sytuacje z członkami rodziny, w których uczestniczyłeś w domu (np. nauka, oglądanie filmu, czatowanie, czynności domowe itp.).

Możesz dołączyć odręczne zapiski lub dokleić element.

Zadanie 6: plastyczne podsumowanie dnia

Zestaw wszystkie swoje prace w „uporządkowany” sposób.

Wymyśl takie „opakowanie” do swoich prac, aby było interesujące plastycznie

– forma plastyczna dowolna (np. kartki spięte, związane, zrolowane, zapakowane itp.)

Nadaj osobisty tytuł swojemu „plastycznemu pamiętnikowi”.

Ważnym rozwinięciem tej części zadania jest zaznaczenie na własnych schematach opracowanych w pierwszej części (na poprzedniej lekcji) miejsc, obiektów, zdarzeń czy nawet skojarzeń zapisanych w pamiętniku (powiązanie przestrzeni mentalnej z przestrzenią geograficzną).

Wymienione powyżej sytuacje zapisane plastycznie w postaci pamiętnika powinny być umiejscowione i identyfikowane (graficznie zaznaczane) w treści opracowanych wcześniej schematów i niezależnie na zdjęciach lotniczych z *Tryptyku Warszawskiego* oraz na ortofotomapie. W ten sposób, na zajęciach z plastyki, uczeń tworzy własną mapę.

CZĘŚĆ III

OPRACOWYWANIE ZNAKÓW GRAFICZNYCH

Celem kolejnej lekcji jest podjęcie próby wyrażenia dostrzeżonych zjawisk i cech w postaci znaków graficznych. Jest to przykład syntezy informacji sprowadzanej do znaku, symbolu, logo.

Omów z uczniami, czym jest znak, logo, symbol, co wyrażają i jaką przybierają formę plastyczną, jaką rolę odgrywają w komunikacji społecznej. Uczniowie rysują znane im znaki graficzne funkcjonujące w mieście (znaki drogowe, znaki w witrynach instytucji np. zakaz wstępu z psami lub lodami, kierunek zwiedzania, uwaga: schody). Razem z nauczycielem omawiają istotę opracowywania znaków graficznych.

W kolejnej fazie, na podstawie twoich informacji i rad, uczniowie samodzielnie opracowują graficzne znaki dla sytuacji, które wcześniej wyrażali plastycznie w dosłownym odwzorowaniu. Teraz swoje rysunki muszą uprościć do wyrażenia samej tylko idei i zamienić w czytelne znaki graficzne oddające istotę przesłania. Znaki te, rozpoznane przez innych uczniów, powinny być naniesione na fotomapę Warszawy. Znaki graficzne powinny być syntezą informacji.

ZAKOŃCZENIE ZAJĘĆ

Zestaw prace wszystkich uczniów i zwróć uwagę na ich różnorodność, czyli indywidualność autorów.

Podkreśl plastyczne formy powstałych w ten sposób map (znaki plastyczne – ikony codziennych sytuacji pełniące funkcje symboli umieszczone w geograficznym odwzorowaniu przestrzeni).

Zachęć uczniów do wybrania najciekawszych znaków graficznych (symboli graficznych).

Poproś, by chętni uczniowie przedstawili refleksje i myśli, które towarzyszyły im w trakcie wykonywania prac.

Powyższy ciąg lekcji, podobnie jak wiele innych scenariuszy w tym opracowaniu, powstał w wyniku współpracy nauczyciela z autorem *Tryptyku Warszawskiego*. Założeniem i efektem opracowanego powyżej ciągu interdyscyplinarnych lekcji jest stworzenie oryginalnej mapy fragmentu Warszawy, zawierającej nie tylko plan przestrzenny, ale również wypełnienie treścią. Powstają nowe symbole plastyczne oddające nie tylko indywidualne subiektywne odczucia ucznia – mieszkańca Warszawy, ale również wydarzenia, na przykład społeczne, kulturalne, historyczne. Uczeń uczy się syntetyzować swoją wiedzę, spójnie wyrażać swoje myśli, dociekać istoty treści. Bez dociekania, zgłębienia i zrozumienia istoty zagadnienia nie jest bowiem możliwa synteza. Ten sposób myślenia i pracy z uczniem rozwija jego inteligencję. W ten sposób można nie tylko spajać i zarazem utrwalać wiadomości z wielu przedmiotów, ale pokazać znaczenie współdziałania międzyprzedmiotowego w wychowaniu i pogłębianiu wiedzy.

Barbara Zielińska-Jankowska

nauczyciel plastyki

XXXIV LO im. Cervantesa

e-mail: baskazielinska@o2.pl

współpraca:

Marek Ostrowski

e-mail: samper@samper.pl